

Modern Demokrasilerin İmparatorluk Praxisleri

Demokrasilerin yaklaşık yüz, yüz elli yıllık mazilerine baktığımızda monarşilerin dünya tarihine bıraktıkları en büyük yadigar olan medeniyet tasavvuruna özellikle insan hakları, hukuk devleti, mülkiyet hakları, inanç özgürlüğü, ifade özgürlüğü, vatandaşlık, birey ve toplum bilinci gibi siyasi ve hukuki alanlarda katkı sağlasa da özellikle muhayyile, tasavvur, epistemoloji, ontoloji ve aksiyolojiyi (etik, estetik) kapsayan bilişsel ve duyuşsal alanlarda arzu edilen ilerlemeyi sunmada eksik kalmıştır.

Uygarlık mükteşebatına tüm beşerî alanlarda katkı sağlaması beklenirken imparatorlukların yüzyıllarca ürettiği bilişsel ve duyuşsal medeniyet tasavvurunu sadece kullanmakla ve tüketmekle yetinen demokrasilerden türeyen monoton, tekdüze, tek tip, kısır, materyalist, determinist, muhayyilesiz, ruhsuz, etik ve estetik farkındalığı körelmiş, derinliksiz, salt görüngü odaklı hayat pratiği, toplumların derin katmanlarında kollektif ve içtimai bir bunalımın hasıl olmasına sebebiyet vermiştir.

Max Weber'in dediği gibi demokrasiler devrinde büyüsunü kaybetmiş olan seküler dünya fertleri tarafından oluşturulan toplumlar kavi bir varoluşsal krizin kıskaçına mahkûm olmuşlardır. Elbette söz konusu durumun tek müsebbibi demokrasilerdir demiyorum.

Hannah Arendt bu psikososyal vaziyeti, *The Human Condition* adlı eserinde modern düşünce geleneğinde insanın hukuki varlığı üzerine yoğunlaşarak pratik hayat eylemlerinin toplam anlamı üzerinde durmadığını, bu yüzden tefekkürî hayat (*vita contemplativa*) ile aktif hayat (*vita activa*) arasındaki dengesiz ilişkiyi ötürü praksisin ihmal edildiğini ifade etmektedir.

Henry Corbin, yaratıcı muhayyile (*creative imagination*) kavramı üzerinden bu meseleye yaklaşmış ve muhayyile kavramının modern toplumlarda unutulmuş olmasını, toplumları varoluşsal sorgulamaya sürükleyen büyük bir hata ve talihsizlik olarak görmüştür. Bu sebeple içinde olduğumuz zaman diliminde söz konusu içtimai buhranlarından kurtulmak için içgüdüsel arayışa geçen modern toplumlarda, yüzyıllar boyunca kendilerine etik ve estetik farkındalık, epistemik ve ontolojik duyarlılık, aidiyet bilinciyle pekiştirilmiş güven duygusunun, toprağın kutsiyetinin, teori ile pratik birlikteliğini sağlayan praksisin ve sosyal muhayyilenin üzerinde inşa edilen hiss-i müştereğin üretildiği yerler olan imparatorluk mazilerine içgüdüsel bir özlem duymaya başlıyorlar.

Yani bu eksikleri damarlarına kadar hisseden ama tam olarak tanımlayamayan toplumlarda, söz konusu sosyopolitik ve sosyokültürel buhrandan ötürü kendi ulus devletleri sınırlarında imparatorluk mazilerinin ve monarşik tecrübelerinin renkli, hareketli, değer üreten, muhayyileyi tesis eden, etik ve estetik bilinci aşıl原因an, tefekkür ile pratik birlikteliğini önceleyen dinamiklerine içgüdüsel bir öykünme ve özlem geliştirmeye başladıkları görülüyor. Bu psikolojik ve sosyolojik mahiyetli duyuşsal hareketliliğin etki alanı tabiatıyla siyasi, iktisadi, içtimai ve diplomatik sahalardaki konjonktürde kendisine bir tepki alanı oluşturuyor. Zira siyasi saha, hızlı sonuç alma odağında çalıştığı için bu dinamizmin müşahede edileceği en uygun mecraların başında geliyor.

Şunu gözlemliyoruz ki özellikle Türkiye de dahil olmak üzere Rusya ve Avrupa demokrasilerinin hâkim olduğu bu geniş jeopolitiğin siyasi kurumları içgüdüsel olarak monarşi/imparatorluk mazilerinin, beşeriyetin her alanını kapsayan politikalarına rücu ediyor.

Bu jeopolitiğin imparatorluk genleri demokrasi ambalajında tekrar gün yüzüne çıkıyor ve bu iç güdüsel özlem gözle görülür bir raddeye ulaşmış durumda. Zira bugüne değin sembolik olsalar da ayakta kalmayı başarmış, daha doğrusu yıkılmalarına bizzat kendi halkları tarafından müsaade edilmemiş pek çok monarşinin dışında 19'uncu asır ve bilhassa 20'nci asrın başında, Birinci Cihan Harbi neticesinde dağılan monarşilerin vârisleri olan bugünün toplumlarında imparatorluk genleri kanaatimce yüz, yüz elli yıllık derin uykularından yavaş yavaş uyanıyor.

Şöyle söylemek daha doğru olacak aslında: Bu yüzyıllarda dağılan monarşiler değil, çok uluslu imparatorluklardı. Dolayısıyla bir daha dirilmeleri şu anki konjonktürde mümkün olmayan şey siyasi bazı çok milletli imparatorluklardır, monarşiler değil; ama şu anki konjonktürde. Tekrar gün yüzüne çıkmaya başlayan monarşilerden kastım yanlış anlaşılmasın. Elbette güçlerini ilahi kudretten alan, kendilerini Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileri olarak gören, halklarını toplum değil, tebaa olarak tanımlayan, dünyevi her şeyin yegâne, mutlak sahibi olan ve maskülen soy temelli saltanatla göreve gelen kralların, sultanların, çarların ortaya çıkacağından ya da devlet yönetiminde mutlak söz sahibi olacağından (Avrupa'da devam eden monarşilerde soy temelli saltanat sistemi sembolik de olsa devam etmektedir.) veya Fransız Devrimi ile dünyada konuşulmaya başlanan, siyasi tarihimizde İkinci Abdülhamid'e karşı 1908 devrimi sürecinde *Musâvât*, *Hürriyet* ve *Uhuvvet* kavramlarının ithal edildiği *Eşitlik* (*égalité*), *Özgürlük* (*liberté*) ve *Kardeşlik* (*fraternité*) anlayışlarının ilga edileceği bir irticadan bahsetmiyorum.

Kastettiğim şey bizzat demokratik yollarla toplumların, kendi ulus devletlerinin sınırları içinde modem siyasi, iktisadi, kültürel, estetik ve diplomatik politikalar dahilinde bizzat demokratik seçimlerle kendilerine adeta kral, çar ve sultan seçmeye dair imparatorluk mazilerine duydukları içgüdüsel özlem, bilinçaltı ve praksişi kastediyorum. Bu içgüdüsel temayül ve bilinçaltının yeniden ortaya çıkması halkların sosyolojik olarak "toplum" olmaktan çıkıp yeniden "cemaat" yapısına bürünmeye başladığı anlamına da asla gelmiyor.

"Birey" (*individuell*) olmanın mantığına erişerek "toplum" bilincine yani Max Scheller'in ifadesiyle *Ars Inveniendi*'ye ulaşmış cemiyetlerin, bizzat "hür, eşit, kardeşçe" ve demokratik bilinçle kendi ulus devletlerinin sınırlarının içerisinde, imparatorluk mazilerini estetiğin de dahil olduğu tüm beşerî alanlarda temsil edebilecek ve devletlerini kadim politikaların referansları ile bütünleşik bir yapıda, politik akıldan ziyade tarihsel aklın güdümüyle yönetebilecek potansiyelde gördükleri liderlere hiç olmadığı kadar teveccühle yaklaşıyor. Yani artık Kıta Avrupası, Rusya ve Türkiye'yi kapsayan jeopolitikte demokrasiler yüzlerini, liberal, sosyalist ve sosyal demokrat profillerden çevirirken görkemli imparatorluk mazilerini temsil eden ve beşerî alanlarda tarihsel aklı faal olarak kullandığını gösteren liderlere ve siyasi oluşumlara dönmeye başlıyor. Bu da haliyle politik söylemleri, iktisadi çıkarları, sosyolojik dönüşümleri ve diplomatik dinamikleri doğrudan etkileyen bir faktör olarak çıkıyor karşımıza.

İmparatorluk mazisi olmayan Amerika Birleşik Devletleri'nde bile kendine has iç dinamiklerin de etkisi olduğunu göz önünde bulundurarak son dönemlerdeki *Cumhuriyetçi* yükselişi ve Donald Trump'ın Amerikan halkının nezdinde rağbet gören politik duruşunun yanı sıra Bağımsızlık Savaşı döneminin figürlerine ve 19'uncu asır Amerikan İç Savaşı'nı komuta etmiş Abraham Lincoln, Ulysess S. Grant ve George B. McClellan gibi Cumhuriyetçi profillere sıklıkla yaptığı atıflar odağında "Amerika'yı yeniden büyük güç yapma" söylemini bu bağlamda izah edilmeye değer görüyorum. Ayrıca 2018'de yaptığı bir konuşmasında ifade ettiği "*Amerika, Amerikalılar tarafından yönetilir. Küreselleşme ideolojisini reddediyoruz ve yurtseverlik öğretisini benimsiyoruz.*" sözlerini yine aynı bağlamda dikkatlerinize sunuyorum.

Monarşi ve *imparatorluk* tabirleri teknik olarak farklı kavramlar. *Monarşinin* doğrudan *imparatorluk* anlamına gelmediğini burada belirtmem gerekiyor. Zira imparatorluk hüviyeti olmayan monarşilerin varlığına karşı monarşik olmayan imparatorluklardan bahsedilemez. Ama benim burada *monarşiden* kastımın bile isteye devletlerin imparatorluk mazileri olduğunu da ifade edeyim. "*Monarşi*" (*monarchie*) ya da "imparatorluk" (*reich*) tabiri evrensel insan hakları ve hukukun üstünlüğü bağlamında kulağa ürkütücü gelebilir. Aslında değil. Bu yazının da esas konusu bir devlet ve siyaset yönetimi anlayışı olan

“monarşi” sistemini tartışmak, anlamlandırmak ya da tarihî serüveni açıklamak değil zira. Ama şunu söyleyebilirim ki dünya medeniyetlerini tesis eden iki kurum varsa bunun birinci dinler, ikincisi ise birincisiyle olan organik bağdan aldığı referans ve kudretle monarşilerdir. Bugün düşünce ve estetiği de kapsayan iki kudretli medeniyetten bahsediyorsak bunu Hristiyanlık ve İslamiyet kadar bu dinlerin dünyevi temsilcileri olan muktedir monarşilere borçluyuz. İbn Haldun meşhur *Mukaddime* adlı dört ciltlik abidevi eserinde bu meseleyi *Bedâvet ve Hadâret* merkezli medeniyet (*umran*) dikotomisinde detaylıca anlatır. Bu ayrı bir değerlendirme konusu elbet.

Yanlış anlaşılmalara oldukça müsait olduğu için tekrar altını çizme ihtiyacı duyuyorum: Modern demokrasilerde devletlerin ve o devleti oluşturan toplumların imparatorluk mazilerine ve tarihsel bilinçlerine olan sempatik temayüllerine dair gözlemim, bu toplumların otokratik bir düzlemde yeniden baskı ve istibdadı arzu ettikleri gibi abes bir çıkarıma yorulmamalıdır. Zira bugünün dünyasında söz konusu baskı ve istibdat rejimlerinin fiziken, müşahhas mahiyette kurulması hem teorik hem de pratik bağlamda mümkün değildir.

Bu toplumlarda tarihsel aklın artık yavaş yavaş yeniden belirleyici olmasının altında yatan temel güdü, söz konusu monarşik tecrübenin, modern demokratik politikalarda bir şahs-ı manevi olarak devletlere ve toplumlara motivasyonel güç yani *etymon spirituel* olarak çağdaş formda etki etmesidir. Çünkü George Wilhelm Friedrich Hegel’in *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte* (Tarih Felsefesi Üzerine Dersler) adlı başyapıtında da dediği gibi tarihsel akıl daima politik aklın hegemonudur.

Ya da 17’nci asrın büyük İslam düşünürü Molla Sadra’nın *el-Hikmetü ’l-müte ’âliye* adlı eserinde sistematize ettiği, Fazlurrahman’ın ise *The Philosophy of Mulla Sadra*’sında şerh ettiği *cevher/öz*’ün değişmezliği fikrine dayanan *hareket-i cevherî* teorisiyle açıklarsak, varlıklar değişim ilkesini kendi özlerinde yani cevherlerinde barındırırlar ve her varlık, arzuladığı ve özünde bulunan niha i gayeye ulaşır. Hegel’in ve Molla Sadra’nın teorilerini, bugünün dünya siyasetinde toplumların ve bu toplumların taleplerine karşılık vermeye çalışan politik figürlerin davranışsal temayülünü belirleyen teorik faktör olarak görüyorum.

“Vremya ne pozadi nas, vremya ne vperedı nas, vremya ne na nashey storone.”

“Zaman arkamızda, zaman önümüzde, zaman yanımızda değil.” Rus Atasözü

Bu sosyopolitik temayülün en önemli ve en somut örneklerinden birisi Rusya. 7 Mayıs 2000 tarihinden beri Rusya Devlet Başkanlığı görevini yürüten Vladimir Putin 2024 seçimlerinden de oyların yüzde 87,8’ini alarak zaferle ayrıldı ve beşinci kez Rusya’yı yönetme görevini üstlendi. Putin Rusya’sının demokratik açıdan zayıfladığı ve otokratik bir hüviyete büründüğü tartışılan bir konu. Bu görüşün haklılığı ya da haksızlığı başka bir değerlendirme konusu.

Fakat şurası bir gerçek ki Rus halkının Vladimir Putin’e bu kadar tevecçüh göstermesinde Putin’in, Slav toplumunun muhayyilesinde tesis ettiği imparatorluk bilincinin ve bu halkın Batı hegemonyasına karşı damarlarında hissettiği monarşi mazilerine duydukları içgüdüsel özlemin ciddi payı olduğu kanaatindeyim. Zira Putin’in Rusya’nın gerek dışarıda gerek içeride kültürel, estetik ve doktrinsel bağlamda uyguladığı politikaların mahiyetine bakıldığında ve politikalar Çarlık Rusya’nın politik praksiyle mukayese edildiğinde Vladimir Putin modern Rusya’nın “çarı” olarak karşımıza çıkıyor.

Buradaki referans sadece Putin’in otoriter mizacı ya da otokratik devlet yönetimi üslubu değil. Öyle olsaydı “diktatör” tabirini kullanırdım. Zira Putin’i Sovyet diktatörlerinden ayıran özellikleri mevcut.

Zira bu özellikleri onu modern “çar” olmaya daha çok yakınlaştırıyor. Ayrıca otoriterlik üzerinden geliştirilecek bu sakil yaklaşım, Putin’e “çar “demek için oldukça basit bir gerekçelendirme olurdu.

Putin’i modern Rusya’nın “çarı” yapan şey dış politikada yürüttüğü ve Çarlık Rusya’nın Batı sınırlarına yeniden ulaşma ideasının sonucu olarak Ukrayna’ya karşı gösterdiği yayılmacı, İsveç ve Finlandiya başta olmak üzere Nordik ve Baltık ülkelerine yönelik uyguladığı tahakküm edici ve özellikle Kuzey Avrupa devletlerine karşı sergilediği Çarlık dönemini hatırlatan tehditkâr politikaların yanı sıra, içeride imparatorluk bilincini topluma aşılama suretiyle kültürel ve estetik alanlarda harekete geçirdiği tarih temelli fikrî dinamikler ve sosyolojik tasavvurdur.

2013 yılında Ukrayna’da başlayan değişime karşılık 2014 Mart’ında Kırım’ı işgal eden Putin’in, işgalin ardından gerçekleştirdiği bir meclis konuşmasında Ukrayna krizini 18’inci yüzyıldan itibaren uygulanan Rusya’yı çevreleme politikasının yeni bir hamlesi olarak tanımlaması politik referanslarını aşikâr etmesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca Birinci Petro tarafından kurulan, Çarlık devrine yüzyıllarca başkentlik yapmış, Rusya’nın estetik medeniyetini ve görkemli yüzünü en net şekilde yansıtan, Sovyet döneminde ise özellikle sosyalist politikalar gereği tahrip edilmesi ve değersizleştirilmesi ideolojik görev olarak addedilen Petrograd’ı (St. Petersburg) yeniden ihya etmesi ve Rusya’nın hem kültürel hem de diplomatik başkenti haline getirmesi bu fikrî altyapının dikkat edilmesi gereken örneklerindedir.

Zira 2001 Eylül’ünde Almanya’nın *Bild* gazetesinde yayımlanan bir röportajda Vladimir Putin’e tarihte en beğendiği kişiler sorulduğunda, Putin’in cevabı, Petrograd’ın kurucusu, Rusya Çarlığı’nın resmî adını *Rus İmparatorluğu* (Российская Имперія) olarak değiştiren ve Rusya’nın, tarihindeki en büyük medeniyet atılımını temsil eden Birinci Petro olmuştur.

SSCB’nin dağılmasından sonra göreve gelen iki devlet başkanı, Boris Yeltsin ve Dmitri Medvedev gerek ulusal gerekse uluslararası demeçlerini sadece beyaz, mavi ve kırmızı renkli Rusya bayrağının önünde verirken arkasına Rusya bayrağının yanı sıra Çarlık Rusya’nın sembolü olan çift başlı kartalın olduğu imparatorluk bayrağını da alıp hem ulusal hem de uluslararası kamuoyuna bu iki bayrağın önünde seslenen Putin’in Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Fransa’nın Ukrayna cephesine olası asker göndermesi durumunda 1812’de Napolyon’un Rusya Seferi’nde yaşayacağı hezimetin bir benzerini yaşayacağını ifade etmişti.

Diplomatik söylemlerde tarihsel aklın son derece aktif olduğunu gördüğümüz bu tarihî politik referanslara önem atfediyorum. Zira Molla Sadra’nın dediği gibi: “Mecaz, hakikatin kantarıdır.” Putin döneminde modern Rus sanatının hiç olmadığı kadar imparatorluk dönemine dair detaylar içermesi ve monarşi mazilerine ait müktesebatın çağdaş Rus edebiyatında oldukça yoğun bir şekilde kullanılması da aynı şekilde Çarlık devirlerine söz konusu içgüdüsel özlemin ve sosyolojik temayülün Rus toplumunun modern aksiyolojisine yansımaları olarak görebiliriz.

Ayrıca Putin’in Ortodoksluğa gösterdiği hususi ihtimam da bir o kadar dikkat çekici. Sovyet döneminde ciddi oranda örselenen kilisenin Putin yönetiminde yeniden itibar kazandığını kabul etmek zorundayız. Tam bu noktada ifade etmeliyim ki monarşi ve imparatorluk bilincinin en temel motivasyonel gücü dindir. İktisadi politikalara baktığımızda ise özellikle Ukrayna savaşıyla birlikte karşı karşıya kaldığı tüm yaptırım ve ambargolara karşı bizzat Putin tarafından aynı motivasyonla güçlendirildiğini pekâlâ söyleyebilirim.

Putin’in bu tümel varoluşsal algının altında yatan politik motivasyonun Çar Birinci Petro döneminde ortaya atılan, SSCB’nin ise gündemine hiç almadığı ve Putin’in 2000’de iktidara gelmesi ile siyasi, ekonomik ve askerî anlamda boyut değiştirerek yeniden çalıştırılan Yeni Avrasyacılık Akımı olduğunu göz önünde tuttuğumuzda bu akımın fikrî temelleri ile Rus toplumunun zihninde teşekkül etmeye başlayan imparatorluk motivasyonu arasında organik bir bağın olduğu görülecektir.

Mart 2012’de başlayan üçüncü devlet başkanlığı dönemiyle birlikte Rus ülküsüne ideolojik içerikler dahil ederken milliyetçi kavramları da daha fazla benimseyen Putin’in bu süreçte Avrasyacılık düşüncesi de giderek belirginleşmektedir. Tabii Rusya’nın haricî ve dahilî politikalarının mahiyetine dair söz söylemek için takdir edileceği üzere müstakil bir değerlendirme yapmak gerekir fakat dikkat çekmeye çalıştığım meseleye dair şunu söyleyebilirim ki Vladimir Putin’in uyguladığı politik tavrı ve geliştirdiği siyasi söylemin Rus toplumunda imparatorluk dönemlerine dair içgüdüsel özlemi uyandırıcı bir mahiyette olduğu açıktır.

Rus halkı üç yüzyılı aşkındır devam eden Batılı hegemonyaya karşı göğüs gerebilecek motivasyonu, Putin’in, Çarlık dönemini referans alan ve toplumda tarihsel aklın çarklarını döndüren politikaları sayesinde yeniden kazanmıştır. Hal böyle olunca detaylandırmaya çalıştığım monarşi zamanlarının görkemine kavuşmak isteyen Rus toplumunun, demokratik haklarını Komünist Partiden Nikolay Haritonov, liberal kanattan Vladislav Davankov ve aşırı sağcı Leonid Slutskiy’den yana değil, imparatorluk devri Rus politikalarını tüm modern beşerî alanlarda yeniden ihya ve imtidat etmek suretiyle değişirken devam ettirmek ve devlet geleneğini geçmiş, an ve gelecek tasavvurunda bütünleştirmek isteyen Vladimir Putin’den yana kullanmasından doğal bir şey olamaz.

Tam burada, Avrupa nezdinde “antidemokratik” bir intiba çizen, otokratik bir yönetim kurmakla suçlanan Vladimir Putin’in yakın zamanda Moskova merkezli *Sputnik* haber ajansına verdiği bir röportajda ifade ettiği “*Milliyetçi fikirler çokkültürlü bir Rusya için kaygı vericidir.*” şeklindeki sözlerini de hatırlatmakta fayda var. Zira geçtiğimiz aralık ayında Rus Kamuoyu Araştırma Merkezi’nin (VTSIOM) ülke genelinde yapmış olduğu Putin’e güven anketinde Rus halkının yüzde 78’inin Putin’e koşulsuz güvendiği sonucunun çıktığını hatırlatmak isterim.

Dolayısıyla Rusya’daki seçim sonuçlarına dair analizleri “antidemokratik” varsayımlara değil, Rus halkının tarihsel süreç içerisinde şekillenen içtimai hafıza ve varoluşsal motivasyonlarına yoğunlaştırmak daha sağlıklı veriler elde edilmesi için elzemdir. Hal böyle olunca modern Rus toplumunun monarşi mazilerine duydukları içgüdüsel özlemin ve tarihsel aklın etkisi altında gayet demokratik yollarla bir modern zaman “çarı” seçtiklerini söylemek pekâlâ mümkün.

Avrupa demokrasileri, Rusya’da yapılan son seçimleri her ne kadar “antidemokratik” olarak değerlendirse de Rus halkının toplumsal bilincinde son 20 yıldır gelişim gösteren tarihsel aklın kendi sosyolojik zeminlerinde de makes bulduğunun epey farkında. Özellikle sağ politikaların Avrupa toplumları nezdinde rağbet görmesinin bir sonucu olarak Avrupa’nın genelinde yükselişe geçen sağ partilerin liderleri Rus halkını modern toplum bilincinden uzaklaşmakla suçlasa da kendilerinin siyaset alanında yükselişe geçmelerinden öte, artık devlet idaresinde söz sahibi olmalarını, teorik bazda aynı bilinçsel temayüle, tarihsel aklın toplum nezdinde harekete geçmesine ve Avrupa toplumlarının monarşi mazilerine duymaya başladıkları sempatiye ve içgüdüsel özleme borçlu olduklarının bilincindedir. Yani Batı’nın Rus halkını sosyolojik bağlamda eleştirdiği içtimai ve siyasi dinamik, Avrupa’da popülerliği artan sağ politik söylemlerin de temelini oluşturur vaziyette.

İşte bu tastamam Jung’un sistematize ettiği kolektif bilinçaltıdır. Daha da önemlisi, söz konusu geniş coğrafyada evrim gösteren bu genel sosyopolitik manzara monarşilerin hâkim olduğu tarihsel süreçteki sosyopolitik, sosyokültürel ve medeniyet algısı ile müşterek kodlara evriliyor; ama modern ve demokratik versiyonuyla elbette...

“*Nous ne pouvons pas voir la forêt parce que nous regardions les arbres.*”

“Ağaçlara baktığımız için ormanı göremedik.” Fransız Atasözü

Paris Ouest Nanterre La Défense Üniversitesinin felsefe bölümünden mezun olan, filozof Paul Ricoeur'un *La Mémoire, l'histoire, l'oubli* (Hafıza, Tarih, Unutuş) adlı kitabının 1999-2001 arasındaki hazırlanma sürecine asistanlık yapan ve on iki yaşında kendi isteğiyle vaftiz olmasına karşın, bugün için kendisini agnostik olarak tanımlayan Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron; liberalizm, ekonomik liberalizm, Pro-Avrupacılık ve ilerlemecilik ideolojileri çerçevesinde 2016'da kendisi tarafından kurulan *En Marche!* (Yürüyüş) partisinin aday olarak ülkenin başına 2017 yılında seçildi.

Burada önemli bir detayı söylemekte fayda var: *En Marche*'nin, 6 Nisan 2016 tarihinde kuruluş adı *Renaissance*, yani “Yeniden Doğuş”. Buradaki “yeniden doğuş” tabiri dikkat çekici mahiyette ve açık söylemek gerekirse bu isim liberal, demokrat ve Pro-Avrupacı nazariyenin himayesinde Fransa'nın tüm beşerî alanlarda uygulamaya giriştiği kadim imparatorluk politikalarına dönüşü simgeler nitelikte.

Parti'nin 2016-2017 sürecinde *En Marche* adını kullanırken 2017'den günümüze *La République En Marche* (Cumhuriyet Yürüyüşü) ismini tercih ettiğini görüyoruz. Fransa'nın *cumhuriyet (république)* algısı bizde olduğu gibi gelenek ile modernite arasında ayırıcı bir çizgi olarak değil, aksine geleneği, tarihsel akli ve kadim devlet tecrübesini kucaklayan, benimseyen bir mahiyeti haizdir.

Zira Fransa'nın Avrupa devletleri arasında tüm beşerî alanlardaki geleneksel ünsiyetlerine olan sadakat skalasında en hassas devlet olduğunu kabul etmek durumundayız. Dünyanın en büyük üç müzesinden biri olan ve dünyanın her yerinden yabancı turist ağırlayan Louvre'de sergilenen sanat eserlerinin açıklamalarında Fransızcanın dışında başka bir dilin kullanılmaması söz konusu millî sadakatın estetik yönünü gösterir niteliktedir.

En Marche hareketinin, dolayısıyla da Macron hükümetinin Avrupamerkezci (*Eurocentrism*) siyasi duruşunun yanında bir iddiası da politik literatürde sağ ve sol görüşleri birleştirmek suretiyle bir çeşit sosyal demokrasiyi genele yansıtmayı amaçlayan *Üçüncü Yol (Troisième voie)* söylemidir. Yani modern sosyopolitik ve sosyoekonomik değerlerin ekseninde idealize edilmiş bütünleşik Büyük Fransa ideasını tümel mahiyette ülkenin geneline aşılmasıdır.

Zaten Macron'u, kendisinden önceki iki cumhurbaşkanından, François Hollande ve Nicolas Sarkozy'den farklı kılan da bu bütünleşik, tümel politik anlayışı. Zira siyaset bilimci Thierry Chopin'in *Emmanuel Macron, France and Europe “France is back in Europe”: on which terms?* adlı makalesinde başlığına almak suretiyle vurguladığı ve uzun uzun anlattığı “Fransa Avrupa'ya Geri Döndü” söylemi sadece bir makale ismi değildir.

Bu söylem, Fransa'da Macron'un hem içeride hem de dışarıda yürüttüğü “Büyük Fransa” politikalarının bir mottosu olarak kullanılmaktadır: *La France est de retour en Europe!* Bu mottonun altında yatan bilinçaltı ve motivasyon ise tahmin edileceği üzere Fransa'da aşırı sağı temsil eden Marine Le Pen'in başında olduğu Ulusal Birlik (*Rassemblement national*) hareketine Fransız halkının gitgide artan sempatisi.

Öyle ki kuruluş felsefesi Avrupa Birliği'nin devamını savunan, liberal, sosyal demokrasiyi önceleyen ve Pro-Avrupacı bir görüşe dayanan *En Marche*'nin lideri Macron güvenlik, göçmen, ekonomi, sosyal adalet gibi iç politika alanlarında Le Pen ile yarışacak raddede sağ bir söylem geliştirmesinin yanında özellikle Rusya ile giriştiği münakaşada adeta Napolyon Bonaparte'ı andıran bir politik praksis geliştirmesi, Türkiye ile karşı karşıya gelmekle sonuçlanan Akdeniz'deki yayılmacı politikaları ve modernize edilmiş şekliyle halen daha sürdürmeye çalıştığı Afrika sömürgeciliği faaliyetleri ile Fransız

halkının toplumsal bilincinde tıpkı Rus toplumunda olduğu gibi harekete geçen tarihsel akla muhalif olmadığını gösterir mahiyette bir politik tavır sergiliyor.

En nihayetinde Emmanuel Macron'un, agnostik bir fert olarak kültürel, ekonomik, politik Fransız milliyetçiliğine yaslanmış ve en önemlisi, bir toprak parçası ya da mekan üzerindeki kural koyma gücü ve hukuk yaratma kudretini karşılayan *egemenlik (Souveraineté)* söylemini adeta alamet-i farikası olarak edinmiş, Thomas Hobbes'un *Leviathan*'ına ise başucu kitabı nazarıyla bakan koyu Katolik Marine Le Pen'in *Ulusal Birlik*'i karşısında ancak bu şekilde durabileceğinin farkında olduğu, izlemeye çalıştığı modern imparatorluk politikalarıyla kendisini gösteriyor.

Ayrıca Macron'un politikalarını belirlerken ziyadesiyle faydalandığı bir ilham kaynağı olduğunu belirtmeliyim. En yakın rakibi olan Le Pen başta olmak üzere *Ulusal Birlik*'in üst düzey yetkililerinin Fransız halkında yoğun bir coşkuyla karşılanan konuşma ve verdikleri demeçlerdeki Türkiye söylemleri İslamafobik algının yanı sıra neredeyse bütünüyle tarihsel akıl yürütmenin bir sonucu olarak İmparatorluk Fransa'sının görkemli referanslarından oluşmaktadır. Le Pen ve Macron'u buluşturan bir ortak bilinçten bahsedeceksek bu elbette imparatorluk nazariyesidir.

“Roma die uno non aedificata est”

“Roma bir günde inşa edilmedi.” Latin Atasözü

Rusya ve Fransa'da gelişen ve monarşik maziye içgüdüsel özlemin, Hegelyan bir tabir olan tarihsel aklın neticesi olarak gündeme alınan imparatorluk politikalarının ve bu bilinçaltıyla siyaseti yönlendiren halkın demokratik tercihlerindeki temayüllerinin Avrupa'daki örneklerini arttırmak mümkün.

2'nci Cihan Harbi'nden sonra ilk defa aşırı sağ bir profil olarak yönetime gelen, Benito Mussolini'ye olan hayranlığı cümle alem tarafından bilinen ve kendisini Hristiyan bir İtalyan olarak tanımlayan, logosunda İtalya bayrağının renklerinden oluşmuş bir alevin yandığı *İtalya'nın Kardeşleri (Fratelli d'Italia)* hareketinin lideri Giorgia Meloni'nin İtalya seçimlerini önemli bir oy yüzdesiyle kazanması da Avrupa'nın genelinde aktif olmaya başlayan tarihsel aklın toplumlar tarafından benimsenmeye başladığı fikrinin bir başka somut örneğidir.

Meloni'nin Fransa'ya yönelttiği muhtelif politik eleştirilerdeki alt metinlere ve siyasi referanslara dikkatlice ve biraz olsun Avrupa siyasi tarihi bilgisiyle bakıldığında 1861'de tesis edilen siyasi birlik ile kurulduktan sonra 1946'da Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle sona eren İtalya Krallığı'nın özellikle Akdeniz hakimiyeti gayesiyle yürüttüğü kadim politikaların merkezinde şekillendiği görülecektir. Meloni'nin söylemlerinden Napolyon Bonaparte'nin 1805'ten 1814'e kadar uyguladığı dokuz yıllık işgalin İtalya toplumunun bilinçaltında travmatik bir kod olarak tazeliğini koruduğunu anlıyoruz.

Elbette neredeyse günümüz tüm Avrupa sağ siyasetinin omurgasını oluşturan ve sağ siyasetçiler tarafından bir varoluşsal tehdit olarak görülen göçmen krizinin gitgide büyümesi, Avrupa toplumlarının sağ partilere olan sempatisini arttıran önemli bir faktör olarak karşımıza çıkıyor fakat genel olarak konjonktüre tümel bir nazarla yukarıdan yaklaştığımızda göçmenler meselesi söz konusu tarihsel aklın Avrupa toplumlarının nezdinde yeniden canlanması ve bilişsel hareketliliğin demokratik tercihleri belirlemesiyle göreve gelen yönetimlerin gündemlerine aldığı tarihselci politikalar içerisinde göçmenlerin durumu sadece bir faslı kapsamaktadır.

Zira gelişim gösteren milliyetçi politikaların açıkça görüldüğü alanların başında medeniyeti oluşturan kültür, etik ve estetik yani aksiyolojik saha gelmektedir. *The Guardian*'ın, Meloni hükümetinin kültür

politikalarını ele aldığı eleştirel analizinde Meloni hükümetinin siyasi mesajlarını desteklemek için kültürü kullandığına, edebiyat dahil olmak üzere estetiğin her alanında İtalya'nın imparatorluk tarihini konu alan sanat eserlerinin hükümet tarafından teşvik edildiğine, Rai, Maxxi ve Venedik Bienali gibi önemli yayın ve sanat kuruluşlarının yönetimlerine bizzat Giorgia Meloni tarafından İtalyan milliyetçisi figürlerin atandığına değinerek İtalya'da göreve gelen bu aşırı sağ, muhafazakar partiyi ve liderini kültür kurumlarını kontrol altına almaya çalışmakla suçladığını belirtmeliyim.

Bu durum, meselenin sadece göçmen krizi ya da birtakım popülist iç siyaset malzemeleri üzerine inşa edilmiş bir politik tavırdan daha fazlasını ihtiva ettiğinin göstergesi olmakla Meloni'nin zihninde tasavvur ettiği Büyük İtalya ideasının ideolojik zemininde yatan fikrî motivasyonun, lokal, mikro ve altyapısı sınırlı bir milliyetçilik olmadığı çok açık.

Her ne kadar aşırı sağ partinin lideri olsa da Meloni'nin, mikro düzeydeki İtalyan milliyetçiliğini aşan hatta bu mikro milliyetçiliği de içinde eritecek büyük, makro bir İtalyan ideasının peşinde olduğunu söyleyebilirim. Yani Avrupa jeopolitiğinde de tıpkı Rusya'da olduğu gibi aşırı sağın ya da milliyetçi ideolojinin mikro referanslar ile yükselmesinin çok daha ötesinde imparatorluk bilincinin ve tarihsel aklın da yönlendirmesi ile makro idealara doğru bir seyir izliyor.

Bu örneklerin ardından Giorgia Meloni'nin, seçimi kazandıktan sonra İtalya'nın ulusal kamu yayım kuruluşu olan *Rai Italia*'ya verdiği bir röportajda ifade ettiği “*Dünyaya ve hayata karşı umudunu yitirmiş olan İtalyan halkının bilincindeki deformasyonu, dünyaya medeniyetin ne olduğunu öğreten geleneksel yaşam kodlarımız ve köklü hayat nazariyemizle tamir edeceğiz.*” sözleri şimdi daha büyük bir anlam ifade ediyor sanki...

Rusya'yı da dahil ederek Avrupa demokrasilerinde, tarihsel aklın merkezinde gelişim gösteren toplumsal bilincin etkisiyle devletlerin, kendi imparatorluk mazilerinin politikalarını modern versiyonlarla gündemlerine almaya başlamaları yeni bir sosyolojik, ekonomik, politik ve aksiyolojik (etik, estetik) süreci beraberinde getirecektir.

Avrupa'da artık yükselişlerinden çok daha fazlasını, yönetimde söz sahibi olduklarını görmeye başladığımız, *Avrupa şüpheciliği* (İng. *Euroscepticism*, Fr. *Euroscepticisme*, Alm. *Europafeindlichkeit*) anlayışından büyük oranda beslenen sağ politikaların Avrupa'nın genel konjonktürü üzerindeki etkisiyle birlikte Rusya'nın Çarlık kodlarına dönüşü olarak nitelendirebileceğimiz sosyopolitik evrimi ile aslında toplumların monarşik mazilerine duydukları içgüdüsel özlem ve çarklarının yeniden dönmeye başladığını müşahede ettiğimiz tarihsel akıl ortak müşterek bir zemin bulmaktadır.

Bu müşterek zeminin en önemli ayaklarından birisi de hiç şüphesiz kendi coğrafyamızdır. Söz konusu imparatorluk mazisine özlem odaklı tarihsel aklın dünya konjonktürüne ve reel-politiğe yansımaları başlığında Türkiye sosyopolitiğinin çok belirleyici bir mahiyeti bulunmaktadır. Fakat takdir edileceği üzere bu bilinçaltının kendi sosyolojimiz, politik dinamiklerimiz ve aksiyolojik değerlerimiz üzerindeki etkisinin müstakil bir yazıda değerlendirilmesinin meselenin rahat detaylandırılabilmesi açısından daha verimli olacağı kanaatindeyim.

Fakat mevzunun Türkiye ayağı ile ilgili olarak kısaca, müsbet ya da menfi bir kasıt gütmeksizin, olumlama veya olumsuzlama gayesinin dışında şunu söyleyebilirim ki Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi, ekonomik, aksiyolojik ve kültürel alanlarda yani beşeriyeti ve medeniyeti kapsayan tüm sahalarda net bir şekilde uygulamaya çalıştığını müşahede ettiğimiz, Osmanlı İmparatorluğu'nun dinî, kültürel ve politik mirasının Cumhuriyet ile sentezlenerek sahiplenilmesi üzerine kurulu siyasî bir fikir olan *Yeni Osmanlılık* (*Neo-Osmanismus*) politikası, Avrupa ve Rusya jeopolitiğinde kendisini gösteren ve

detaylarını vermeye çalıştığım tarihsel aklın devreye girdiği, demokratik kavrayış içerisinde salt liberal, sosyalist ve sosyal demokrat figürlerin politik söylemlerine yavaş yavaş mesafe koyulduğu, duygusal boyutunu ise imparatorluk mazilerine duyulan içgüdüsel özlemin oluşturduğu bu yeni jeopolitik ve sosyopolitik tezahürün Türkiye'deki karşılığıdır. Bu meseleyi tüm detayları ve bileşenleri ile başka bir yazıda değerlendireceğim.

Hülasa

Milliyetçi ya da yurtsever nazariyenin tarihsel akıl ve geleneksel referans ile organik bir ünsiyeti olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Avrupa'yı, Rusya'yı ve Türkiye'yi kapsayan jeopolitikte milliyetçi, muhafazakar sağ nazariyenin sosyopolitik mecrada oynadığı etkin rol gayet belirgin. Fakat dünyanın geldiği bugünün siyasal denkleminde ilginç bir denge oluşturmaktadır.

Özellikle liberal ve sosyalist söylemlerden uzaklaşma seyri gösteren ama bir o kadar da ırkçı politikalara da mesafeli olan toplumların yeni bir politik tarz odağında siyasilere ve politik söylemlere yön verdiğini gözlemliyoruz. Öyle ki bu sosyopolitik etki salt liberal ve sosyalist figürleri milliyetçi ve sağ söyleme kaydırırken aşırı sağ ve ırkçı profilleri ise ayrıştırıcı üslup ve sloganlardan uzaklaştırmak suretiyle daha birleştirici, bütünleştirici bir üsluba zorlamaktadır.

Her iki tarafta aktif olan bu politik eksen hareketleri imparatorluk bilincinde birleşmektedir. Bunun bir büyük örneği yine Fransa'dır. Söz konusu bilinç Avrupamerkezci, sosyal liberalist ve reformist Macron'u tarihsel aklın ve geleneksel siyasi müktesebatın hizasına çekerken en yakın rakibi Marine Le Pen'i, babası Jean Marie Le Pen'i partiyle ilişkisini kesmeye, antisemitik söylemleri bırakmaya ve asıl ismi *Front national* (Ulusal Cephe) olan partisinin adını *Rassemblement national* (Ulusal Birlik) olarak değiştirmeye zorlamıştır.

Kısacası tarihsel aklın yeniden dinamizm kazandığı Fransız toplumu, ülke siyasetindeki kutupları Büyük Fransa ideası altında ve imparatorluk bilincinde birleştirmektedir. Bu dinamizm, salt milliyetçi politikalarından farklı bir seyre sahiptir. Her ne kadar lokal milliyetçi bilinç ile bütünleştirici imparatorluk bilinci gelenek ve tarih odağında müşterek referanslara sahip olsa da parça ile bütün arasındaki diyalektik gereği farklı politik dinamiklere sahiptir.

Yukarıda imparatorluk nazariyesi kapsamında açıklamaya çalıştığım hususlar, esasta ulus/devlet anlayışının temellerinin ya da Avrupa, Rusya ve Türkiye jeopolitiğinde yükselişe geçen milliyetçiliğin teorik ve pratik kodlarının izah edilme çabası olarak görülebilir. Fakat söz konusu jeopolitikte hem devletlerin beşerî alanların bütününe kapsayan politikalarında hem de toplumsal bilinçte uyanmaya başlayan tarihsel aklın görüngülerinde belirgin bir hale gelen imparatorluk nazariyesinin, ulus/devlet anlayışını ve salt milliyetçi akımların politik söylemini aşan bir boyutu olduğu da bir gerçek.

Diğer taraftan, imparatorluk bilincinin halet-i ruhiyesine bürünmenin mümkün olmadığı günümüz sosyokültürel konjonktüründe bu hissî eksiklik, yeterli olmasa da ancak milliyetçi hassasiyetlerle ve ulus/devletçi söylemlerle kısmen ikame edilebilir bir durum arz ediyor. Bu mecburiyetin, parça bütün diyalektiği üzerinden her ne kadar farklı dinamik yapılarla sahip olsalar da milliyetçi muhafazakar sağ politik söylem ile bütünleştirici, kapsayıcı ve meczedici imparatorluk nazariyesini tarihsel akıl odağında birleştiren bir mahiyeti olduğu da kesin.

İmparatorluk nazariyesi olarak kavramsallaştırdığım bu bütünleştirici sosyopolitik bilişsel boyutun cazibesine bilhassa monarşileri dağılmış olan toplumlarda daha çok rağbetin olması da sosyolojik ve jeopolitik mukadderatın ta kendisi. Molla Sadra'nın 17'nci asırda dile getirdiği veciz ifadesini tekrar ederek bitireyim: "*Mecaz, hakikatin kantarıdır.*"

İlteriş H. Kutlu, "Modern Demokrasilerin İmparatorluk Praxisleri",

<https://www.fikirtepediya.com/felsefe/modern-demokrasilerin-imparatorluk-praxisleri/> (Yayın Tarihi: 7 Nisan 2024).